

Формування професійної компетентності шкільних бібліотекарів в умовах інноваційно-освітнього середовища

Окреслено важливість підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів у період реформування освіти. Виокремлено форми та методи підвищення кваліфікації бібліотекарів у ВІППО.

Ключові слова: професійна компетентність, шкільний бібліотекар, підвищення кваліфікації, Нова українська школа.

Nataliia Romaniuk. Formation of Professional Competence of School Librarians in the Conditions of Innovative and Educational Environment.

The importance of advanced training of school librarians in the period of education reform is outlined. The forms and methods of advanced training of librarians in Volyn In-Service Teachers Training Institute are highlighted.

Key words: professional competence, school librarian, advanced training, New Ukrainian School.

Постановка проблеми. Розвиток науки та економічні зміни в суспільстві привели до переорієнтування освітніх пріоритетів, компетентісно орієнтованої освіти, метою якої є виховання професіонала, компетентного фахівця.

Сьогодні особливо гостро стає проблема компетентності у професійній діяльності. Суспільство потребує освічених людей, здатних не тільки застосовувати свої знання, вирішуючи різноманітні завдання, а й постійно їх поповнювати, безперервно навчатися.

Професійна компетентність шкільного бібліотекаря включає знання етики бібліотекаря, законодавчо-нормативних документів, уміння планувати свою діяльність, управляти ресурсами, надавати інформаційні послуги, аналізувати потреби учнів у пошуку інформації та читанні, стимулювати в учнів позитивну мотивацію до читання, ефективно забезпечувати їх інформаційні потреби тощо.

Метою статті є практичне обґрунтування особливостей розвитку професійної компетентності шкільного бібліотекаря.

Виклад основного матеріалу. Професійну компетентність бібліотечних працівників необхідно розглядати в контексті модернізації шкільних книгозбірень.

У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що кожна школа за програмою НУШ матиме у своїй структурі сучасну бібліотеку, яка стане ресурсним осередком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів,

забезпечить вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій, бібліотек [4, с. 29].

В умовах швидких трансформаційних змін першочерговим завданням для шкільної бібліотеки є перетворення її з центру бібліотечних ресурсів і доступу до інформації у центр дослідження, відкриття, творчості та інноваційної педагогіки.

Сьогодні бібліотека перестає бути читальною та книгосховищем, а крокує в ногу з часом, трансформуючись із книгозбірень у потужні інформаційні центри, оснащені сучасною технікою, де всі процеси автоматизовано.

Ці зміни приводять до теоретичного переосмислення ролі шкільного бібліотекаря в освітньому процесі, ставлять перед ним зовсім нові завдання, перетворюючи його в менеджера, консультанта, аналітика, інструктора та науковця.

Для підготовки бібліотекаря-професіонала необхідна трансформація системи підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів. Це включає в себе перенавчання та підвищення кваліфікації, постійне поповнення професійних знань за допомогою таких форм, як самоосвіта, тренінги, семінари, конференції, школи професійної майстерності, курси підвищення кваліфікації, наукова діяльність тощо.

В умовах реформування загальної середньої освіти збільшується роль і значення шкільних бібліотек у вирішенні педагогічних, виховних, соціальних функцій закладів освіти. Бібліотека як обов'язковий структурний підрозділ школи стає центром

інтелектуального розвитку школяра, а бібліотекар – партнером учителя у вирішенні цього важливого педагогічного завдання. Одночасно мають змінитись функції шкільного бібліотекаря, роль якого в сучасному інформаційному середовищі змінюється. Від шкільних бібліотекарів, нарівні з учителями, в першу чергу залежить можливість реального підвищення інформаційної культури учнів. Адже, як свідчить практика, сучасні підлітки, маючи високий рівень комп'ютерної грамотності, виявляються безпорадними в ситуаціях, коли потрібно знаходити, переробляти чи оцінювати навчальну інформацію. Це вимагає від шкільного бібліотекаря постійно консулювати школярів щодо того, як визначати точність, достовірність знайденої інформації [1].

Ускладнення функцій шкільної книгозбірні потребує від бібліотечних працівників постійного поновлення професійних знань, умінь.

Бібліотека закладу загальної середньої освіти є найбільш доступним джерелом забезпечення пізнавальних потреб педагога й учня, і саме вона має відповідати вимогам сьогодення для задоволення наукових, освітніх і самоосвітніх інформаційних потреб користувачів з різних галузей знань.

Крім того, вона має вирішувати низку пріоритетних завдань, серед яких:

- підтримка й забезпечення освітніх завдань, визначених державою і суспільством;
- налагодження й ефективне функціонування дієвого інформаційного каналу (від сучасних досягнень психолого-педагогічної науки, бібліотечної справи, методичних знахідок та передового досвіду в усіх сферах, дотичних до освітнього процесу, до практичної діяльності);
- забезпечення максимального доступу користувачів до різноманітних інформаційних ресурсів (на традиційних та електронних носіях) і формування умінь їх раціонального використання;
- виховання інформаційної культури користувачів;
- розширення інформаційного середовища впровадженням у бібліотечний процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та використанням медіаресурсів;
- створення сприятливих умов для позитивної мотивації до читання, виховання культури читання;
- передбачення завдань, що стимулюватимуть активізацію переходу від освіти користувача до його активної самоосвіти;
- створення оптимальних умов та розширення можливостей в отриманні різнобічної освіти, сприяння зародженню високої культури й духовності;
- активізація пошуково-дослідницької діяльності, спрямованої на розвиток творчого, культурного, інтелектуального потенціалу читачів та реалізацію їх здібностей, нахилів, обдарувань.

Звичайно ж, коли розширюються та змінюються завдання і функції шкільної бібліотеки, то не обійтись

без змін і в стереотипі бібліотекаря. Модель бібліотекаря повинна повністю змінитись. У першу чергу, це повинна бути освічена, толерантна, комунікабельна, творча, компетентна в різних питаннях особистість. Це має бути майстер своєї справи, який володіє сучасними комп'ютерними технологіями та творчо підходить до вирішення будь-яких професійних завдань.

Сучасний бібліотекар – це активна людина, яка кожного дня дізнається щось нове, вміє планувати й аналізувати свою роботу, орієнтується в інформаційному просторі. Адже інформаційне суспільство вимагає набуття здатності та вмінь самостійно здобувати й нестандартно використовувати знання, опановувати інформаційні технології для пошуку, осмислення, поглиблення та застосування, які стають органічною потребою кожної людини. Творчий бібліотекар легко впорається з труднощами, знайде вихід з будь-якої нестандартної ситуації, зробить свій внесок в реалізацію освітніх потреб.

А тому працівник, який дійсно хоче бути фахівцем своєї справи, повинен навчатися та займатися самоосвітою з моменту обрання професії, адже престиж бібліотечного працівника школи в цілому багато в чому залежить від рівня професійної майстерності. Саме безперервна освіта є шляхом до справжнього професіоналізму.

Для кращої подальшої роботи, насамперед, потрібно визначити необхідні та пріоритетні напрями в організації системи безперервної освіти шкільних бібліотекарів:

- залучення в систему підвищення кваліфікації всіх бібліотечних працівників незалежно від стажу, рівня освіти і займаної посади;
- організація навчання молодих кадрів професійних знань і навичок, лідерських якостей, розвиток інтелектуальних і професійних здібностей;
- навчання бібліотечного персоналу навичок інноваційної творчості в бібліотечній діяльності і надання консультаційної допомоги в освоєнні методів керування процесом змін у бібліотеках;
- оперативна трансляція найбільш цікавого і значного в широке середовище професійної діяльності за допомогою реалізації принципово нових інтерактивних форм навчання;
- пробудження здатності самостійно спостерігати, аналізувати, знаходити оптимальні рішення в різних ситуаціях [3].

Сучасне суспільство досягло такого етапу, коли наявність висококваліфікованих кадрів є одним із найважливіших факторів розвитку будь-якої галузі. Дедалі більшого значення набувають такі чинники, як професіоналізм, компетентність, прагнення і здатність до отримання знань упродовж життя, рівень культури тощо.

Питання підвищення кваліфікації є одним із важливих елементів діяльності бібліотеки, яка займається обслуговуванням підростаючого покоління.

Методичні публікації

Система підвищення кваліфікації, що створена раніше, продовжує існувати і зараз. На сьогодні вона має удосконалюватися з урахуванням змін у нашому суспільстві.

Підвищення кваліфікації бібліотекаря – це удосконалення професійних знань, навичок і вмінь, підвищення загальноосвітнього й культурного рівня відповідно до нових досягнень культури, науки й техніки, а також передового бібліотечного досвіду [3].

Важливу роль у підвищенні кваліфікації бібліотекарів відіграє самоосвіта. Адже ефективне інформування неможливе без постійної роботи бібліотекаря над удосконаленням своєї кваліфікації. Самоосвіта бібліотекаря – необхідна умова подальшого підвищення рівня бібліотечно-бібліографічної підготовки та інформаційної культури. Систематичне підвищення кваліфікації є професійним обов'язком кожного бібліотекаря і передбачає його удосконалення самоосвітніх умінь і навичок.

Навчання бібліотекарів області здійснюється відповідно до моделі науково-методичної роботи з організації системи підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів (іл. 1).

Щорічно удосконалюються форми і методи навчально-методичної роботи зі шкільними бібліотекарями. Роботу сплановано на використання інтерактивних, інноваційних форм підвищення кваліфікації бібліотечних

працівників області. Адже розвивати творчу ініціативу, формувати професіоналізм бібліотечних кадрів, стимулювати інноваційні процеси в книгозбірнях можна лише постійно удосконалюючи і навіть змінюючи систему професійного навчання бібліотекарів.

Підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів повинно передбачати не лише питання фаху, але й рівня його культури, розширення загального кругозору.

З метою підвищення кваліфікації бібліотечних працівників області проведено семінари-практикуми на різну тематику.

Сучасна система освіти переживає етап реформування та повного перезавантаження. Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувалося досі, а й уміння застосовувати їх у житті. За умови введення в дію активного чинника – Закону України «Про освіту» – та його дотримання НУШ характеризуватиме високий технологічний рівень, новітнє навчально-методичне й інформаційне забезпечення, потужний кадровий потенціал.

Шкільні бібліотеки як обов'язковий структурний підрозділ НУШ є важливим складником сучасного освітнього середовища. Головною метою діяльності шкільних бібліотек є забезпечення якісного бібліотечно-інформаційного обслуговування учасників освітнього процесу та надання допомоги педагогам у всебічному розвитку особистості з глибоко усвідомленою громадською і соціальною позицією, системою наукових знань відповідно до інтересів української держави.

Відповідно до змін, які відбулись в освіті, для бібліотекарів області проведено семінари-практикуми:

– «Реформування шкільної бібліотеки в умовах реалізації Концепції „Нова українська школа”»;

– «Шкільна бібліотека Нової української школи: реалії та перспективи».

У час війни, яку російська федерація веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді –

Ілюстрація 1

формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді [2], серед виховних напрямів найбільш актуальні громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності, закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і майбутніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави запорукою власного розвитку. З цією метою проведено семінари-практикуми:

- «Виховання патріотизму та підвищення інтересу до історії України засобами шкільної бібліотеки»;
- «Шкільна бібліотека – центр духовно-морального становлення особистості».

Цікаво та змістовно, з новими поглядами на курси підвищення кваліфікації бібліотекарів запропоновано підготувати проєкт «Модель бібліотеки НУШ». Слухачі отримали завдання зробити модель книгозбірні відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа». Дане завдання передбачало презентувати проєкти колегам і поступово втілювати його в бібліотеці закладу освіти.

Сучасні підходи до змісту діяльності шкільних бібліотек мають бути підпорядковані сучасним тенденціям розвитку освіти, адже період глобальної комп'ютеризації вимагає від наших бібліотекарів кардинально нових форм та методів обслуговування користувачів і спонукає методичну службу до проведення ряду заходів підвищення професійної кваліфікації працівників. З цією метою для шкільних бібліотекарів проведено семінари-практикуми:

- «Віртуальна книжкова виставка – багатокомпонентна форма популяризації інформаційних ресурсів шкільної бібліотеки»;
- «Інноваційні форми роботи шкільної бібліотеки – вимога часу».

Віртуальна виставка позиціонується як новий, багатофункціональний інформаційний ресурс, що надає користувачам можливість підвищити ефективність пошуку інформації, розширити коло

необхідних матеріалів (тексти, графіка, аудіо, відео та ін.).

Віртуальні експозиції можуть бути створені й розміщені або на сайтах бібліотек, або як окремий ресурс.

Для поширення кращого досвіду бібліотекарів області ефективною формою навчально-методичної роботи є *конференції обміну досвідом*, у рамках яких здійснюються мультимедійні презентації шкільних бібліотек. Така форма представлення власного досвіду роботи продуктивна вже через те, що це досвід колеги, котрий має такі самі умови роботи і такі ж можливості.

Запорукою ефективної діяльності є співпраця з Волинською обласною бібліотекою для юнацтва, що забезпечує бібліографічний супровід освітніх проблем. Для бібліотекарів області підготовлено методико-бібліографічні дайджести в рамках серії «Інформаційний простір освіти» (<https://drive.google.com/drive/folders/18b-6t9WvIoHm7iYzOss8gU-OvbOBmCkW>):

- «Шкільна бібліотека – центр духовно-морального становлення особистості»;
- «Бібліотека Нової української школи»;
- «Віртуальна виставка – багатокомпонентна форма популяризації інформаційних ресурсів шкільної бібліотеки».

Висновки. Концепція Нової української школи визначає нові ролі бібліотеки як складової сучасного освітнього простору. Це у свою чергу вимагає розвитку професійних компетентностей шкільних бібліотекарів та оновлення підходів до діяльності шкільної книгозбірні.

В області поступово створюється чітка, комплексна система підвищення кваліфікації працівників шкільних бібліотек. Але основною функцією методичної діяльності є пробудження ініціативи працівників, стимулювання інноваційних процесів, упровадження креативних ідей щодо змін сучасного освітнього простору бібліотеки.

Створення дієвої системи підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів необхідне для подальшої реалізації поставлених завдань, які формуватимуть творчу особистість, здатну до самореалізації, творчості та майстерності.

Використані джерела

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ : Державна служба якості освіти, 2019. 240 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/Abetka_dlya_dyrektora_15.08.2019.pdf
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України від 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
3. Мудроха В. О. Підвищення кваліфікації як складова частина науково-методичного забезпечення діяльності бібліотеки. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 5–12 жовтня 2015 р.). Харків : ХНМУ, 2015. С. 112–118. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d3f54906-e2a5-4993-850d-c6bcb146aeee6/content>
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи : док. пройшов громад. обговорення і ухвалення рішенням Колегії МОН 27.10.2016. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>
5. Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи : практ. посіб. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт. кол.: Л. М. Бондар, Т. В. Добко, І. Г. Лобановська, О. Є. Матвійчук, І. І. Хемчян та ін. ; наук. ред.: Т. В. Добко, О. Є. Матвійчук, І. Г. Лобановська, І. І. Хемчян]. Київ, 2019. 359 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Modern_school_library_2019.pdf